

POVIJESNO–TEOLOŠKI SIMPOZIJ POVODOM TISUĆLJEĆA POSTOJANJA TREBINJSKE BISKUPIJE

Ivica PULJIĆ, *Mostar*

Na hercegovačkom kamenjaru, od Neretve na istok, stere se drevna trebinjska biskupija. Siromašna je prostorom i brojem vjernika: danas ima svega 15 župa i oko 20.000 vjernika. Od 1819. nema ni vlastitog biskupa, njome su u razdoblju 1840. do 1890. upravljali dubrovački biskupi kao apostolski administratori, a od 1890. do danas mostarsko-duvanjski.

Povijest ove biskupije, naprotiv, veoma je bogata, ne samo u tisućljeću postojanja nego i u nekim posebnostima. Ovo je najstarija od svih postojećih biskupija na području Bosne i Hercegovine. Ona je najstarija od svih postojećih biskupija na području Bosne i Hercegovine. Ona je također jedna od najstarijih naših biskupija koje nisu prerasle iz starokršćanske i latinske baštine nego su utemeljene za ovaj narod.

Veliki jubilej trebinjske biskupije nije smio proći nezapaženo. Budući da se ne zna točna godina uspostave biskupije, svećenstvo koje danas djeluje na njezinom području odlučilo je jubilej povezati sa stogodišnjicom blagoslova trebinjske župske crkve (blagoslovljena je na svetkovinu Presv. Trojstva 8. VI. 1884. god.).

Uprava biskupije je u dogovoru s Vrhbosanskom visokom teološkom školom organizirala povijesno-teološki simpozij o biskupiji, njezinoj prošlosti i sadašnjosti. Simpozij je održan u prostorijama Pastoralnog centra uz mostarsku katedralu, 15. lipnja 1984. godine. Otvorio ga je mjesni biskup mons. Pavao Žanić. Uvodno predavanje o značenju jubileja održao je dr. Mato Zovkić, nakon čega su uslijedili pozdravni govori predstavnika naših učilišta. Sam simpozij se sastojao od dva dijela: povijesnog i teološkog.

Povijesni dio simpozija započeo je naš eminentni arheolog dr. Đuro Basler iz Sarajeva predavanjem *Kršćanski spomenici na području trebinjske biskupije*. U prvom dijelu, predavač je govorio o starokršćanskim spomenicima na području biskupije, istakavši nalaze u Žitomisliću, Stocu, Paniku i Dživaru, a u drugom dijelu o srednjovjekovnim sakralnim ostacima s područja biskupije, naglasivši važnost iskapanja u Zavali, Dživaru, Paniku i na Vidoštaku. U otkopanom kompleksu drevnog benediktinskog samostana

sv. Petra u Polju (Dživar) autor razlikuje antički od srednjovjekovnog dijela; baziliku u Žitomisliću smatra sjedištem drevne biskupije *Sarsenterensis* solinskih sabora iz 530. i 533. godine ukazuju na karolinške tragove u freskama na Paniku; lik „Tužne Gospe” s Vidoštaka datira u X–XI. st. – to su vrijedne novosti koje je predavač iznio.

Usljedila su tri predavanja o povijesti biskupije. Don Ivica Puljić je u predavanju *Prva stoljeća trebinjske biskupije* obradio razdoblje od pokrštavanja naših predaka do pada Hercegovine pod Turke. U prvom dijelu, govorio je o razdoblju rasta i cvjetanja, vremenu vladavine domaćih i nešto kasnije dukljanskih vladara, u drugom dijelu o vremenu kušnje za vladavine Nemanjića i u trećem o razdoblju susreta i suživota s Crkvom bosansko-humških krstjana za bosanskih kraljeva. Katolicizam je na području trebinjske biskupije, za razliku od ostalih područja Bosne i Hercegovine, znatno oslabljen davno prije dolaska Turaka, zapravo već od druge polovice XIII. st. – Predavanje dr fra Bazilija Pandžića *Trebinjska biskupija od pada pod Turke do 1702.* nastavak je prikazivanja povijesti biskupije. Predavač je naglasio da je katolicizam na području biskupije ipak preživio u znatnoj mjeri udar turskih osvajanja, ali je u vrijeme pojačanog pritiska na katolike u carstvu nakon 1516. veoma oslabljen. Početkom XVII. st. veću brigu ovom kraju posvećuju misionari rodom s ovog područja. Osvijetlio je uspostavu i utrnuće stjepanske biskupije u ovom području i razdoblju bolje organizacije pastoralne u biskupiji u razdoblju prije i poslije kandijskog rata. – Dr Petar Vrankić je u predavanju *Trebinjska biskupija od 1703. do danas* obradio najnovije razdoblje povijesti biskupije, koje je podijelio u pet zasebnih cjelina: razdoblje posljednjih trebinjskih biskupa, vrijeme kapitularnih vikara, doba administracije dubrovačkih biskupa i novo doba u administraciji mostarsko-duvanjskih biskupa.

Između navedenih predavanja, održana su tri kraća priopćenja koja su upotpunila saznanja o povijesti biskupije. Dr. fra Andrija Nikić je više svjetla unio u kritičko razdoblje na prijelazu iz XVII. u XVIII. st. prilogom *Hercegovački katolici između 1683. i 1735. godine.* Predavanje mr. Mihe Korade *Djelovanje isusovaca na području trebinjske biskupije* pročitao je dr Ratko Perić.

Zaključno predavanje povijesnog dijela simpozija održao je mr. Anđelko Zelenika pod naslovom *Radovi na očuvanju kulturne baštine na području trebinjske biskupije.* Autor je usput obradio i ostale radove na zaštiti spomenika na području čitave Hercegovine.

Drugi dio simpozija otvorio je dr. Ante Brajko prilogom *Pravni položaj trebinjske biskupije.* Predavač je s pravnog stanovišta pratio povijest biskupije te prikazao današnji pravni položaj biskupije. Usljedilo je nekoliko predavanja koja su osvjetlila posebnosti na području trebinjske biskupije u njezinoj sadašnjosti. U predavanju *Posebnosti crkvenog pjevanja na tlu trebinjske biskupije,* don Petar Vuletić je ukazao na strane utjecaje i posebno istakao lokalne vrijednosti i karakteristike crkvenog pjevanja. Don Mato Puljić je u predavanju *Pučke pobožnosti i narodni običaji na tlu trebinjske biskupije* istakao utjecaje Istoka i Zapada na ovom području, a također i kristijaniziranu pretkršćansku pogansku tradiciju. Dr Ante Komadina je pokušao prikazati *Interkonfesionalne odnose na području trebinjske biskupije* polazeći od povijesnih faktora koji su ih uvjetovali: prostor je silio na suživot, a političke prilike su istovremeno stvarale rane i

ožiljke. Na temelju brojnih vrela i literature, otkrio je razloge danas ustaljenom suživotu i vladanju. Dr Želimir Puljić, pod naslovom *Vjernici trebinjske biskupije i društvene stvarnosti našeg vremena*, ocrtava snalaženje, odnosno neslaženje stanovništva ovog područja u suvremenim procesima i strukturama. Na koncu je dr Ratko Perić (*Profil vjernika trebinjske biskupije*) prikazao temeljne karakteristike ponašanja vjernika ovog područja, objasnivši ih povijesnom uvjetovanošću i dijasporom.

U dva navrata održana je plodna diskusija: bila je ona ne samo nadopuna rečenog, nego i konstruktivan prijedlog za daljnje proučavanje prošlosti i sadašnjosti ovog dijela domovinske Crkve.

Ovaj zanimljivi znanstveni skup završen je 16. lipnja studijskim putovanjem tragovima povijesnih sakralnih ostataka.

XV. SASTANAK CRKVENIH ARHIVISTA – Loreto, 16–19. 10. 1984.

Ivan GRAH, *Lišnjan*

Tema ovogodišnjeg simpozija crkvenih arhivista glasila je: *Pravna problematika crkvenih arhiva*. Stručnjaci, pripadnici raznih narodnosti, crkveni i laički, sažeto su govorili o ovim temama: Kulturna dobra vjerskog sadržaja i crkveni arhivi prema 12. članu novog Konkordata između Svete Stolice i Talijanske Republike; Crkveni arhivi prema novom Kodeksu kanonskoga prava; Crkveni arhivi prema sadašnjem talijanskom zakonodavstvu; Crkveni arhivi i ekologija; Crkveni arhivi i pokrajinske državne ustanove u Italiji – suradnja i iskustva; Uvod u raspravu o vodiču kroz građu dijecezanskih arhiva Italije; Juridički problemi arhiva redovničkih ustanova; Juridički problemi bratovštinskih arhiva; sv. Karlo Boromejski i crkveni arhivi; Crkveni arhivi u Meksiku; Crkva Loretske Gospe kroz rekanatske oporuke XIV. i XV. st.; Aktualni problemi iz arhivistike istaknuti na X. međunarodnom kongresu arhiva u Bonnu i Arhivi katoličkoga pokreta u Italiji u novije vrijeme.

Interes sudionika polarizirao se u diskusiji oko ovih pitanja: crkveni povijesni arhivi i pristupačnost građe; izrada pravilnika o korištenju građe; škartiranje neke građe prema novom Crkvenom zakoniku, novost što je uznemirila arhivističko znanje i praksu većine prisutnih koji su noću sastavljali razne predstavke, ali su se one rasplinule intervencijom i tumačenjem vrsnog kanonista Torresa; status crkvenih arhiva u svijetu: civilna zakonodavstva nekih država ih priznaju, druga ih smatraju privatnima, dok ih novi Crkveni zakonik smatra javnima i prema tome pristupačnima, barem u povijesnom dijelu; sređivanje crkvenih arhiva u nekim pokrajinama Italije i u nekim državama uz pomoć državnih ustanova.

Žučnu je raspravu izazvao prof. Moroni govoreći o crkvenim arhivima i ekologiji. Iznio je mnogo podataka iz raznih područja ljudske djelatnosti na temelju kompjuterske obrade matičnih knjiga čitave biskupije Parme. Zatim je spomenuo kako mormoni nude besplatno mikrofilmiranje svih matičnih knjiga u dva primjerka, s tim da jedan ostave tvorcu građe, a drugi pohranjuju u svoj podzemni arhiv u SAD. Mormoni zatim